

catum, quod in fide committitur possem ab Ecclesia iudicari.»

Bonifacius VIII, in extravaganti, Viam sanctam, titulo de majoritate, et obedientia: « Si deviat, inquit, terrena potestas, iudicabitur a potestate spirituali, Si deviat spiritualis, minor a majori. Si vero suprema, a Deo solo, non ab homine poterit iudicari.» Accedat testimonium S. Bonifacii Episcopi Moguntini, qui etiam si summus Pontifex non fuerit, fuit tamen summæ auctoritatis. Is ergo, ut habetur distinct. 40. can. si Papa: « Cunctos, inquit, iudicaturus, a nemine est iudicandus, nisi deprehendatur a fide devius.»

Probatur Quarto ex appellationibus a Concilio ad Papam; sine controversia enim semper a minore ad maiorem appellatur. Appellari autem a Concilio ad Papam, non contra, perspicuum est, ex Gelasio in epist. ad Episcopos Dardaniæ: « Ad sedem, inquit, Apostolicam de qualibet mundi parte appellandum est, ab illa autem nemo est appellare permissus.»

Et ne putemus eum loqui de appellatione ab aliquo Episcopo, non a Concilio: subdit, sæpe Romanos Pontifices solvissent eos, quos inique Concilia ligaverant; cuius rei exstant exempla clarissima. Nam Athanasius Episcopus Alexandrinus, et Paulus episcopus Constantinopolitanus, a Concilio depositi, ad Julium Papam appellarunt, et ab eo in suas sedes restituti sunt, ut auctor est Sozomenus lib. III hist. cap. 7. similiter Flavinus Episcopus Constantinopolitanus appellavit a Concilio Ephesino II generali, ad Leonem Papam, ut testatur Leo epist. 25 ad Theodosium Augustum. Item Theodoretus Episcopus Cyri appellavit a Concilio eodem Ephesino II, ad eundem Leonem, ut patet ex Liberato in Breviario, cap. 42. et ex ipsa epistola Theodreti, quæ exstat ad finem operum Leonis. Denique Joannes Chrysostomus a Concilio depositus appellavit ad Innocentium Papam, ut testatur Gelasius, ubi supra, et idem colligitur ex epistolis Chrysostomi ad Innocentium.

Probatur Quinto, ex approbatione et reprobatione Conciliorum; Nam omnia revocantur tandem ad examen Romani Pontificis, et quæ ille probat, recipiuntur, quæ improbat rejiciuntur, ut testatur Gelasius in eadem epistola ad Episcopos Dardaniæ. Et quidem quod ad petitionem Conciliorum approbaverit Pontifex multa Concilia, patet ex

gestis ipsis Conciliorum, præcipue I, II, III, IV et VI.

Quod autem Pontifices aliquando Conciliorum decreta reproberint, quod est apertum signum superioritatis, ex Basilio patet, qui in epistola ad Athanasium, quæ est 52. scribit, videri sibi bonum, ut rogetur Romanus Episcopus, ut mittat aliquos in Græciam, qui ejus nomine iritent Concilium Arimense. Ipse etiam Damasus in epistola ad Episcopos Illyrii reprobatur Concilium illud. Similiter Leo in epist. 55. ad Pulcheriam: « Confessiones, inquit, Episcoporum, canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, in irritum mittimus, et per auctoritatem B. Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus.» B. Gregorius lib. IV, epist. 34: « Cuncta, inquit, acta illius Synodi, sedè contradicente Apostolica, soluta sunt.»

CAPUT XVIII.

Pontificem non posse subjicere seipsam sententiæ coactivæ Conciliorum.

Quarta propositio: « Summus Pontifex non potest committere, neque Concilio, neque ulli homini supra se iudicium coactivum, sed tantum discretivum.» Nota, in iudicio perfecto duo quædam reperiri. Primo, potestatem discutiendi causam, et discernendi ac iudicandi quid agendum sit. Secundo, potestatem cogendi eum, qui cecidit causa, ad obtemperandum sententiæ contra se latæ. Utrumque invenitur in iudice proprie dicto, qualis est princeps, vel prætor a principe constitutus. Primum autem solum reperitur in arbitris, quorum sententiæ etiam si teneantur homines stare ex jure naturæ, quia tenemur servare promissa; non tamen ex vi sententiæ, quia non possunt arbitri cogere.

Jam ergo summus Pontifex non potest iudicem proprie dictum supra se constituere, sed tantum quodammodo arbitros, quorum sententiæ si non obtemperaverit, faciet quod non debet, non autem quod non potest.

Prima pars probatur. Primo, quia potestas Papæ super omnes, est de jure divino,

ut patet. At non potest Papa dispensare in jure divino. Secundo, quia non potest inferior committere alicui iudicium reservatum superiori. Non enim potest Episcopus committere suo penitentiario, ut absolvat in casibus reservatis Papæ. At iudicium in causa Pontificis est reservatum Deo, ut supra docuimus. Tertio, quia sequeretur Papam esse superiorem, et non superiorem, respectu ejusdem, quæ est implicatio contradictionis. Id autem sequi, hac ratione ostenditur. Summus Pontifex, cum se ac suam causam iudicio alicujus committit, non desinit esse Papa, ergo nec desinit esse superior quocumque Christiano. At nihilominus non est superior, sed inferior, si cogi potest: erit igitur simul superior, et non superior.

Secunda pars patet ex Sixto VIII, Leone III, Symmacho, Leone IV et aliis, qui cum accusarentur, causas suas in Concilio Episcoporum discuti voluerunt, ut patet ex can. Mandastis, et can. Auditum, II. quæst. 5. et ex Concilio IV, sub Symmacho; quos tamen Episcopi iudicare ausi non sunt. Unde in Concilio IV sub Symmacho, omnes Episcopi cum subscribunt, affirmant, se totum iudicium Deo relinquere.

CAPUT XIX.

Solvuntur argumenta adversariorum.

Superest argumenta solvere. Ac primum Hermannus lib. III, cap. 42. Prolegomenorum objicit aliquot exempla veterum. Secundo argumenta quædam ex Gersone. Tertio aliud quoddam ex Concilio Basiliensi.

Primum exemplum est Marcellini, qui in Concilio Sinuessano ab Episcopis damnatus, et depositus fuit. Respondeo Primo, Marcellinum fuisse accusatum de actu infidelitatis, in quo casu potest Concilium discutere causam Pontificis, et si inveniatur, revera esse infidelem, potest declarare eum esse extra Ecclesiam, et sic damnare. Secundo dico, Episcopos quidem damnasse Marcellinum, sed postea quam ipse primus se ipse damnaverat, id est, abdicaverat se pontificatu, nam antea sæpe clamaverant: « Prima sedes a nemine iudicabitur, tu reus, tu iudex, noli a

Tom. II.

nobis iudicari etc.» Vide Nicolaum I, in ep. ad Michaelæ.

Secundum Exemplum est Melchiadis Papæ, post cujus sententiam iudicavit eandem causam Episcopus Arelatensis, ut testatur Augustinus in ep. 162. ad Glorium et Eleusium, ubi etiam addit Augustinus: « Ecce, inquit, putemus illos Episcopos, qui Romæ iudicaverunt, non bonos iudices fuisse. Restabat adhuc plenarium Ecclesiæ universæ Concilium, ubi etiam cum ipsis iudicibus causa posset agitari. Ut si male iudicasse convicti essent, eorum sententiæ solverentur.»

Respondeo ad illud de Episcopo Arelatensi ex eodem Augustino ibidem, eam causam iterum iudicatam fuisse, non quia oporteret sed quia voluit Imperator acquiescere Donatistis, potentibus aliud iudicium, si forte in duobus iudiciis condemnati sanarentur. Ad illud de generali Concilio dico, Augustinum non conferre Papam sine Concilio, cum Concilio sine Papa, ut nos modo conferimus, sed conferre Concilium particulare, cui præsit Papa, cum Concilio generali, cui etiam præsit Papa. Potest autem sine dubio causa iudicata a Pontifice in Concilio particulari, iterum ab eodem iudicari in Concilio generali, præsertim in questionem facti, quæ pendet ex informationibus, et in qua errare potest Ecclesia, qualis erat questio, de qua tunc agebatur. Imo etiam ordinariè, indicto Concilio generali, olim fiebant Concilia particularia prius in singulis provinciis, et etiam Romæ, et deinde res definita in illis Conciliis particularibus iterum tractabantur in Concilio generali, et tunc dabatur ultima, et definitiva sententiæ a Pontifice, Concilio assentiente.

Tertium est Liberii, quem Imperator deposuit, et postea restituit in suam sedem, jubens, ut simul cum Felice Romæ Ecclesiam regeret, quod idem jussit Concilium Syrmiense litteris datis ad Felicem, ut refert Sozomenus lib. IV, c. 14. Respondeo, Imperatorem, Arianum id fecisse injuste et tyrannice, quomodo etiam Nero Petrum et Paulum interfecit. Concilium autem Syrmiense non jussit, sed tantum litteras exhortatorias misit ad Felicem, ut pateretur secum simul sedere Liberium. Adde, quod Concilium illud præcipue Arianorum fuit, et nullius momenti.

Quartum est S. Leonis, cujus epistolam in Concilio Chalcedonensi multi Episcopi exa-

minarunt, ut refert Evagrius lib. II, cap. 48. et ipse etiam Leo epistol. 63. gloriatur epistolam suam a Concilio approbatam fuisse. Respondeo, hinc non sequi Concilium esse supra Papam; nam Leo epistolam suam miserat ad Concilium, non ut continentem ultimam, et definitivam sententiam, sed ut instructionem tantum, qua adjuvi Episcopi melius judicarent. Posteaquam autem omnes consenserunt epistolae Leonis, tum demum edita est definitio ultima nomine Pontificis, et Concilii. Haec de exemplis.

Secundo, proponit argumenta Gersonis, ac primum est illud, Matth. XVIII. dicitur: *Si peccaverit in te frater tuus etc. dic Ecclesiae* (1). Sed Papa est etiam frater noster, cum sit Christianus, et dicere debeat, Pater noster qui es in caelis; potest igitur Papa ad iudicium Ecclesiae vocari, proinde ab Ecclesia iudicari, ac puniri potest. Non autem quidquam agit Ecclesia, nisi per praelatos suos, igitur a praetoribus Concilio, Papa iudicari potest.

Respondeo, nomine Ecclesiae, vel intelligi Episcopum, ut exponit hoc loco Chrysostomus, et Innocentius III. cap. Novit, extra, de iudiciis, et praxis Ecclesiae demonstrat; quotidie enim Episcopo denuntiantur ii, de quibus Dominus ait: *Dic Ecclesiae*; vel certe fidelium cœtum cum suo capite. Nam ut Cyprianus ait in epistola ad Florentium, quae est nona lib. IV: « Ecclesia est plebs sacerdoti adunata, et pastori suo grex adherens. » Quare in quocumque Episcopatu deferendi sunt peccatores ad Ecclesiam, et Episcopum eius loci, sed si is Episcopus peccet, non potest deferri ad eam Ecclesiam, nisi debeat deferri ad seipsum, cum ipse sit caput ejusdem Ecclesiae, sed deferendus est ad Ecclesiam aliquam alioiorem, cui praestitit Archiepiscopus, vel Patriarcha: Si vero peccet Patriarcha, deferri non potest ad Ecclesiam suam, sed ad majorem, id est, ad Romanam Ecclesiam, vel generale Concilium, cui summus Pontifex praesidet: Quod si ipse summus Pontifex peccet, iudicio Dei reservandus est, non enim est ulla Ecclesia, ad quam deferri possit, cum sine ipso non inveniatur Ecclesia cum capite.

Sed iterum instant. Haec verba, *dic Ecclesiae*, dicta sunt Petro, ergo etiam Petrus, et ejus successor debet deferre peccatores aliquando ad Ecclesiam, debet igitur agnosce-

re tribunal Ecclesiae quoddam suo majus.

Respondeo, quando haec dicta sunt Petro, non fuisse eum adhuc Pontificem, sed hominem privatum, proinde illud ei dictum, quod illis convenit, qui superiori aliquem agnoscunt. Addo praeterea, suo quodam modo posse Pontificem hoc praecipuum implere: Primum enim debet eum, qui peccavit, corripere privatim; deinde adhibere testes; postremo dicere Ecclesiae, id est, sibi ipsi, ut praesidi, et Ecclesiae, cui ipse praestit, id est, publice eum excommunicare. Quomodo intellexit hunc locum B. Gregorius lib. IV, epistol. 38. ad Joannem Constantinopolitanum Episcopum.

Argumentum Secundum: Papa est membrum Ecclesiae, ergo est minor suo toto, quod est Ecclesia, et potest, et debet amputari, si inficiat Ecclesiam, quia de jure naturae est ut membra inficientia totum corpus abscondantur.

Respondeo ad primam consequentiam, vel accipere Ecclesia cum Papa, vel sine Papa, quando colligitur, ergo Papa ut membrum est minor Ecclesia, quae est totum. Si accipiat Ecclesia sine Papa, falsum est illam esse totum, non enim est totum, sed pars, et quidem major, quam caput, magnitudine molis, minor autem magnitudine virtutis, sive auctoritatis, ut patet in quolibet corpore. Quod autem adversarii dicunt, auctoritatem capitis manere in Ecclesia suppletive, jam est refutatum antea. Si autem accipiat Ecclesia cum Papa, tunc, ut alias diximus, major est auctoritas Ecclesiae extensive, quam Papae solius: intensive autem aequalis. Sicut ens ut comprehendit Deum et creaturas, non est majus bonum, quam sit solus Deus intensive, tametsi extensive est majus, quia sunt plura bona: Sicut etiam Christus, ut homo, est caput homogeneum Ecclesiae, et proinde pars ejus, et tamen non est major Ecclesia tota, quam Christus solus.

At contra instant: Semper potentia agendi principalis est in toto, quam in partibus, quae sunt instrumenta totius; principalis enim dicitur homo videre, quam oculus. Quare cum Ecclesia incluso etiam Papa, sit quoddam totum, et Papa sit pars quaedam, et instrumentum hujus totius, sequitur, principalis convenire ipsi Ecclesiae summam potestatem Ecclesiasticam, quam Papae.

(1) Matth. XVIII, 17.

Respondeo, aliud esse iudicium de corpore Ecclesiae et de corporibus naturalibus; Nam in corporibus naturalibus virtus procedit ab essentia ad potentias, ideo principalis dicitur totum agere, quam ulla pars, seu potentia. At in corpore Ecclesiae virtus non procedit ab essentia ad potentias, seu partes, sed ab extrinseco. Papa enim, qui est caput Ecclesiae, non habet ab Ecclesia, sed a Deo auctoritatem, et ideo principale agens non est Ecclesia, sed Deus. Secundo dici potest, principale agens in quolibet corpore semper esse ipsum suppositum, quod sustentat et movet omnia membra. Porro suppositum corporis Ecclesiae est Christus. Ut enim cum dicimus, hoc est corpus Petri vel Pauli, illud Petri vel Pauli, sonat suppositum; ita cum dicimus Ecclesia est corpus Christi, illud Christi sonat suppositum. Neque obstat quod Christus sit etiam caput Ecclesiae; nam Christus, ut influens in omnia membra, dicitur caput, ut autem sustentat et movet omnia, dici potest suppositum, et hoc modo concedimus, Papam esse instrumentum corporis Ecclesiae, et quoddam minus ipso toto, ut nimirum in toto Christum ipsum, ut suppositum, includimus.

Ad alteram consequentiam posset dici. Primo, de jure naturae esse, ut abscondantur membra putrida, sed excepto capite. Melius enim est habere caput putridum, quam nullum. Sed haec solutio parum valet; nam in corporibus naturalibus debet excipi caput, quia eo amputato, totum corpus moritur. At corpus Ecclesiae non moritur moriente Papa; unde etiam videmus in Rebuspublicis temporalibus, si Rex degeneret in tyrannum, licet sit caput Regni, tamen a populo deponi, et eligi alium. Dico ergo Secundo, in corpore naturali et Rebuspublicis temporalibus posse abscondi membra inficientia totum corpus, quia ab ipso corpore pendent, et vim habent: At non eadem ratio est corporis Ecclesiae, cujus caput non a corpore, sed a Deo auctoritatem accepit, sicut etiam non licet familia deponere summum eononomum, licet pessimum, quia non a familia, sed a Domino institutus est.

At, inquit, ergo sola Ecclesia sine remedio manet, si habet malum Pontificem, et poterit Pontifex impune omnes vexare, et perdere, et nemo resistere poterit.

Respondeo, non mirum, si manet Ecclesia sine remedio humano efficaci, quandoquidem non nititur salus ejus praecipue huma-

na industria, sed divina protectione, cum ejus Rex Deus sit. Itaque etiam Ecclesia non possit deponere Pontificem, tamen potest ac debet Domino supplicare, ut ipse remedium adhibeat: et certum est Deo fore curae ejus salutem, qui talem Pontificem vel convertet, vel de medio tollit, antequam Ecclesiam destruat. Nec tamen hinc sequitur, non licere resistere Pontifici Ecclesiam destruenti; licet enim eum servata reverentia admonere, et modeste corripere, repugnare etiam vi et armis, si Ecclesiam destrueret velit. Ad resistendum enim, et vim vi repellendam, non requiritur ulla auctoritas. Vide de hac re Joannem de Turrecremata, lib. II, c. 106.

Tertium argumentum Gersonis ab Hermanno relatum, sumitur ex Concilio Constantiensi. Concilium Constantiense sess. IV. definit Concilium generale habere a Christo immediatam auctoritatem, cui omnes obedire tenentur, etiamsi Papalis dignitatis existat. Vel hoc Concilium est approbatum, vel non: si est approbatum, ergo verum est, et recipiendum, quod definit: si non, ergo perperam deposit Joannem XXIII, Gregorium XII, et Benedictum XIII, et elegit Martinum V, cui postea omnes alii Pontifices successerunt. Adde, quod Martinus V, Papa in ult. sess. confirmavit omnia decreta circa fidem hujus Concilii Constantiensis: hoc autem decretum ad fidem pertinere videtur.

Respondeo dupliciter. Primo, Concilium Constantiense esse legitimum et approbatum, sed non pugnans cum iis, quae diximus. Non enim definit absolute, Concilia generalia habere a Christo potestatem supra Pontifices, sed tantum in casu, id est, tempore schismatis, quando necitur, quis sit verus Papa. Nam dubius Papa habetur pro non Papa, et proinde habere super illum potestatem, non est habere potestatem in Papam. Ita Turrecremata, Campegius et Sanderus locis notatis.

Secundo, responderi potest, non fuisse Concilium Constantiense, cum id asseruit hujusmodi, ut quaestiones de fide definire posset; nam in primis non erat tunc generale Concilium, cum tantum adesset tertia pars Ecclesiae; id est, ii tantum Praelati, qui obediebant Joanni; nam qui obediebant Gregorio et Benedicto, repugnabant iis, quae a Synodo fiebant. Deinde non aderat tunc certus Papa in Ecclesia, sine quo dubia de fide definiri non possunt; in Concilio autem

nullus erat Papa. Joannes enim XXIII, qui Concilium inchoaverat, jam inde recesserat, cum quarta sessio haberetur.

Neque verum est, quod Martinus V confirmaverit hoc decretum. Ipse enim diserte dixit, se confirmare tantum ea decreta de fide, quae facta erant conciliariter, id est, more aliorum Conciliorum, re diligenter examinata: Constat autem hoc decretum sine ullo examine factum a Concilio Constantiensi. Itaque Martinus cum confirmavit decreta de fide conciliariter conclusa, intelligebat tantum de damnatione haeresum Wiclefi et Huss.

Neque sequitur, si Concilium in hoc erravit, errasse etiam in deponendo Gregorio XII, Joanne XXIII et Benedicto XIII. Nam etsi Concilium sine Papa non potest definire nova dogmata fidei, potest tamen judicare tempore schismatis, quis sit verus Papa, et providere Ecclesiae de vero Pastore, quando is nullus, aut dubius est, et hoc est quod recte fecit Concilium Constantiense. Adde, quod Joannes et Gregorius non invitati depositi sunt; nam ipsi etiam sponte renuntiarunt Papatui, ut patet ex actis Concilii Constantiensis sess. XII et XIV. Benedictus autem non cessit, sed post ejus obitum Clemens VIII. successor ipsius cessit Martino V. quem omnis Ecclesia ut verum Pontificem, venerabatur, id quod sufficit, ut Martinus esse posset verus Papa.

Ultimo, adfert Hermannus Concilium Basileense, quod sess. XXXIII definit, fide Ca-

tholica esse credendum, Concilium esse supra Papam. Fuit autem hoc Concilium indictum a Martino V, ut habetur sess. I. et deinde ab Eugenio declaratum sess. XVI. legitime continuatum a sua inchoatione. Denique a Nicolao V confirmatum cum actibus suis.

Respondeo, Concilium Basileense legitime inchoatum, sed illegitime terminatum. Est autem mendacium expressum Hermannus, quod sit confirmatum a Nicolao V, cum actibus suis. Nicolaus, enim ut apparet ex Bulla ejus, eidem Concilio annexa, solum confirmavit ea, quae egerat Concilium circa beneficia, et censuras Ecclesiasticas. Quae autem definivit Concilium Basileense de sua auctoritate supra Pontificem, nullus Pontifex probavit, sed reprobavit ex professo in primis Eugenius Papa, ut patet ex Concilio Basileensi sess. XXXVIII. deinde Leo X, in Concilio Lateranensi ultimo sess. XI. item Ecclesia tota, quae Eugenium a Basileensibus depositum, semper habuit pro vero Pontifice; denique Basileenses ipsi, et Papa Felix, quem ipsi creaverunt; Nam Papa Felix tandem cessit Nicolao Eugenio successor, et Basileenses qui Lausannam Concilium transferant, tandem sese Nicolao subjecerunt, ut in eadem Bulla Nicolaus testatur. Multa alia argumenta proponi, et solvi poterant, sed ea soluta sunt in libris de Pontifice. Vide etiam quae dicemus de Concilio Basileensi in libro proximo sequente cap. 16.

APPENDICES LIBRORUM DE CONCILIO

UTRUM EPISCOPI ANNULARES IN CONCILII HABEANT VOCEM DECISIVAM?

Cum in eo erat Sorbonicus Maret ut librum ederet ad Vaticanum Concilium illuminandum, plura, in Diariis scripsit, quae controversiam excitant. Haec damus ut data sunt:

Jully, 13 novembre 1868.

A Monsieur le rédacteur en chef de l'UNIVERS.

Monsieur,

Je viens de lire, dans votre journal, la lettre que Mgr Maret vous a fait l'honneur de vous adresser. Cette lettre soulève une question de droit; permettez-moi de l'examiner brièvement.

« Ce livre, dit Mgr de Sura, parlant du livre qu'il se propose de publier, ne sera que l'exercice du droit inviolable que possède tout Evêque, d'émettre librement, dans un Concile, ses opinions sur la situation, les dangers et les besoins de l'Eglise. » Cette phrase paraîtrait indiquer que tout Evêque possède, en tant que revêtu du caractère épiscopal, le « droit inviolable » de prendre part aux travaux d'un Concile général. C'est précisément la question de principe que je voudrais étudier.

Il est incontestable que tout Evêque ayant juridiction épiscopale, possède le droit de prendre part aux travaux d'un Concile général; et que c'est pour le Chef suprême de l'Eglise un devoir de l'appeler à l'exercer. « Pour qu'un Concile soit général, dit Suarez, il est nécessaire, en soi (*per se*), que la convocation soit générale, c'est-à-dire que

tous les Evêques qui sont pasteurs et jouissent de la juridiction épiscopale y soient convoqués autant que faire se peut (1). »

En est-il de même des Evêques sans juridiction, appelés tantôt *Evêques annulaires*, tantôt *Evêques simplement titulaires*, tantôt enfin *Evêques in partibus*? L'illustre théologien se pose cette question, et voici sa réponse: « En ce qui concerne les Evêques annulaires, sans doute, ils peuvent être appelés au Concile et y jouir de la prérogative d'émettre leur suffrage. Mais, en soi (*per se*), cela n'est nullement nécessaire, parce qu'ils n'ont point la juridiction épiscopale. Et l'usage est qu'on ne les y appelle pas (2). »

C'est aussi l'opinion de Melchior Cano, dans son traité de *Locis theologicis*: « Les Evêques annulaires, pas plus que les simples prêtres, n'ont le droit d'être convoqués au Concile, car toutes les affaires qui se traitent en un Concile ecclésiastique s'y traitent, non point en vertu du pouvoir d'ordre, mais en vertu du pouvoir de juridiction. Personne, en effet, ne peut, sans juridiction, prononcer une sentence, lier ou délier. Or, il est constant que tout le travail des Evêques, réunis en Concile, consiste, ou à donner au peuple des lois disciplinaires pour la réformation des mœurs, ou à juger des questions de foi, ce qui ne se peut faire qu'en vertu du droit de lier ou de délier (3). » Ce sentiment est pleinement adopté par M. Bouix dans son savant traité *De Episcopo*, où il cite ces mêmes paroles de Melchior Cano à l'appui de son opinion.

Maintenant se présente une seconde question: supposé que ces Evêques annulaires soient, par la faveur du Saint-Siège Apostolique, convoqués au Concile, y jouiront-ils

(1) De Fide, t. I, disp. XI, sect. II, num. 2. — (2) De Fide, t. I, disp. XI, sect. I, num. 18. — (3) De locis theologicis, lib. V, cap. II.